

*Др Предраг Стојановић, редовни професор,
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

УДК: 336.1/.5

DOI: 10.46793/XVMajsko.875S

САВРЕМЕНИ ДОМЕТИ КЛАСИЧНИХ ПОСТУЛАТА ЈАВНЕ ПОТРОШЊЕ*

Резиме

У овом раду аутор ће настојати да ревитализује значај основних класичних постулата јавне потрошње, полазећи од њихове традиционално прихваћене садржине, уз посебан осврт на веома важне садржинске екстензије ових принципа у савременим буџетским системима. Изричито или прећутно занемаривање значаја класичних начела јавне потрошње – опитости, умерености и штедње, у бројним савременим финансијским системима данашњице резултирало је озбиљним фискалним диспропорцијама. Са друге стране, планирање продукције јавних добара и услуга финансиране средствима пореских обвезника, у све већој мери реалне интересе пореских обвезника (корисника услуга) ставља у први план, што је условило популарношћу постулата ефикасности и ефективности у форми „оперативнијих“ исказа класичних принципа јавне потрошње.

Кључне речи: *опитост, штедња, ефикасност, ефективност, јавна потрошња.*

1. Уводна разматрања

Прилично је тешко замислити област друштвено-политичког живота у којој би нешто што се зове начело или принцип могло да има већи значај него што је то случај са системом управљања јавном потрошњом. Ипак, парадоксалност ове чињенице, крије се у закључку да је исто толико тешко навести пример области друштвено-политичког живота у којој би се та иста начела могла са таквом лакоћом и без стриктних санкција кршити као што је то случај са облашћу јавног буџетирања.

У економској теорији одавно су се усталила схватања да су слабости националних финансијских институција, из којих произилази и дефектан

* Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу "XXI век – век услуга и Услужног права", бр. 179012, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

нормативни оквир финансијског планирања, основни узрок настанка финансијских криза.¹ Тежња за квалитативним унапређењима система финансијског управљања, постаје преко потребна у условима када неконтролисани токови глобалне економије, подстичу испољавање системских слабости националних економија. Неодрживост проблема дубинских диспропорција у јавној потрошњи, интензивно приморавају финансијске управљаче на проширивање хоризонта реформске акције.² Јачање принципијелних основа планирања јавних расхода постаје незаобилазна увертира ширих реформских захвата који се спроводе мерама економске политике, што посебно важи у ситуацијама када владе кроз полуге јавне потрошње, све отвореније наступају у улози генератора економских токова.

Класична и савремена начела јавних расхода све мање бивају нешто без чега се може а све више нешто са чим се мора руководити у јавним финансијама које претендују на стабилност. Инструменти пореске политике одавно су престали да нуде сигурне излазе из финансијских потешкоћа, добијајући све изражајнију конкуренцију у моделима фискалних реформи који акцентују потребу за редизајнирањем како структуре тако и постулата планирања јавних расхода.

2. Постулат општости у класичним и модерним буџетским системима

У доброј мери ослањајући се на паралелу са приватним финансијама, класична економска школа је поставила три стуба здраве јавне потрошње. У питању су чувени постулати општости јавних расхода, умерености и штедње.

Принцип општости, по природи ствари, представља једино начело које није могло бити позајмљено из логике приватних финансија. За разлику од приватних, јавни расходи морали би у сваком случају бити покривени плаштом заштите општег интереса, чак и ситуацијама када се чини да делују у корист појединца (рецимо расходи на безбедност премијера или председника државе). Оно што је, међутим, сасвим сигурно, јесте да се општост јавних расхода не би могла поистовећивати са њиховом масовношћу. Чињеница да су каналом јавних расхода задовољене потребе великог броја, па и свих грађана, не значи нужно и поштовање начела општости, уколико саме потребе нису усклађене са захтевом постојања општег интереса. Са друге стране, општи интерес, као често контроверзни, растегљиви и злоупотребама подложни „правни стандард“ могао би се претпостављати само код класичних функција државе које подлежу финансирању, док би у случају специфичних категорија јавних расхода, као

¹ Вид.: Stiglitz, J., *Principles of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach*, The World Bank Research Observer, Vol. 16, Issue 1/2001, p. 1.

² Упоред.: Јурковић, П., *Јавне финансије*, Загреб 2002, стр. 59.

што су дискрециони расходи буџетских корисника, општи интерес требало да буде аргументовано и периодично потврђиван у процесу планирања јавних потреба.

Требало би нагласити да начело општости јавних расхода има донекле различиту садржину у систему класичног и савременог буџетирања. У моделима традиционалног буџетирања сасвим су реалне ситуације у којима филтер задовољења општег интереса могу проћи јавне потребе које већина грађана не жели да види на списку ставки јавне потрошње. И обратно, потребе чије је финансирање нужно и корисно у перцепцији грађана не мора по аутоматизму проћи „филтер“ задовољења општег интереса. Ове чињенице заправо нам говоре да, супротно теоријским погледима, у систему класичног буџетирања влада сурова и прилично практична дефиниција општег интереса која нам поручује да је општи интерес заправо све оно за шта политички управљачи кажу да представља општи интерес.

У моделима савременог буџетирања, у већој мери су прихваћени постулати тзв. теорије јавног избора, који задовољење општег интереса у јавној потрошњи везују за поштовање исказаних преференција грађана. Дакле, према овим гледиштима, општи интерес бива задовољен једино у случајевима када се комбинација политичких обећања које својим гласовима грађани „купују“ на изборима, у потпуности преточе у ставке јавне потрошње. У пракси, међутим, ова крајње демократична и романтична гледишта суочила су се са готово нерешивим проблемом – поузданог утврђивања исказаних преференција просечног, односно „средњег“ бирача.

3. Постулати умерености и штедње из класичне и модерне јавнофинансијске перспективе

Када је реч о принципу умерености јавних расхода, могло би се закључити да је класична школа ово начело у потпуности „позајмила“ из сфере приватних финансија. То би нам, у експликативне сврхе, дало за право да државну касу персонификујемо у лику *pater familijasa* породичног домаћинства који, притиснут недовољношћу редовних прихода и презадуженошћу, доноси мучну одлуку да рачун за струју плати продајом породичног накита. Овакав сценарио пружа довољно основа за закључак о дубинским поремећајима у финансијама домаћинства, будући да се терет редовних потреба покрива жртвовањем генерацијски стицаних имовинских тековина. Прелазак црвене линије умерености јавних расхода та терену државних финансија, такође се констатује у ситуацијама када текуће јавне расходе није могуће задовољити на другачији начин, осим путем диспонирања имовинске супстанце државе. Земљиште, куће, објекти и јавна предузећа у државном власништву, представљала би, у овом случају, „породични накит“, који би се бесповратно жртвовао у функцији одржања текуће стабилности јавних финансија.

Ипак, да ствари у погледу начела умерености, не буду баш овако јасне, побринула се пракса јавних финансија. Наиме, као веома важно питање у пракси се поставила оправданост укључивања јавних зајмова на приходној страни буџета у проценама умерености националних система јавне потрошње. Илустрације ради, у традиционално дисциплинованом финансијском систему С. Р. Немачке, овај проблем покренуо је мали теоријски двобој између ортодоксних гледишта која јавне зајмове категорички искључују из калкулација приходне стране буџета и ширих схватања у оквиру којих су јавни зајмови, за потребе констатовања буџетске равнотеже, изједначени са дефинитивним приходима државне касе. Уважени професор Универзитета у Тибингену и професор емеритус Крагујевачког универзитета Гинтер Питнер, у једном од својих радова, констатује сопствену усамљеност у одбрани става да Основним законом Немачке прокламовано начело буџетске равнотеже бива критично девалвирано усвојеном праксом изједначавања прихода од јавних зајмова са порезима, односно дефинитивним примањима државе.³ Будући да издаци на камате по емитованим зајмовима чине све већи део савезног буџета, проф. Питнер је био и остао мишљења да растуће задуживање државе не одговара немачком демократском уставном систему.⁴

Коришћење јавних зајмова као „подупирача“ буџетске равнотеже теоријски би могло функционисати уколико су испуњена бар три услова: да се јавни зајмови усмеравају на капиталне а не на текуће расходе, да је укупни ниво јавног дуга одржив и да не постоје поремећаји у редовној амортизацији јавних зајмова. Ово би наравно могло важити у развијеним економијама са, у основи, здравим системом јавних финансија. Када су у питању крхке транзиционе економије, чије финансије карактерише структурна нестабилност, вештачко растезање категорије буџетске штедње може носити превелики ризик. Наиме, чак и када би вештачка конструкција буџетске равнотеже, обезбеђене јавним зајмовима, успела да докаже успешност финансијских управљача пред домаћом публиком, то је прилично лабав ослонац за креирање поверења иностраних поверилаца у финансијске перформансе државе. Све ове чињенице, дају за право закључку да што се у примени начела умерености јавних расхода више удаљавамо од просте логике приватних финансија, то смо у све већем искушењу да у јавној потрошњи будемо неумерени.

Начело штедње у систему јавних расхода много једноставније звучи него што значи. Класична перцепција императива штедње можда је најбоље презентована у констатацији Ж. Б. Сеја да је „најбољи од свих финансијских

³ Вид.: Pütner, G., *Уставно право и задуживање државе*, Правни живот, бр. 12/2012, стр. 791-793.

⁴ Исто.

планова – трошити мало“.⁵ Из модерне перспективе, начело штедње представља изразито комплексан постулат јавне потрошње, чије потпуно остварење представља прилично тежак задатак и за оне финансијске системе које традиционално карактерише стабилност.

Шта подразумева императив штедње у јавним финансијама? Штедња у систему јавних расхода специфична је по томе што има две своје супротности са подједнако разарајућим последицама. Једна је расипништво у буџетском планирању, а друга - штедња која је сама себи циљ. Креирање високих суфицита који нису оправдани стањем националне економије може значити само једно – да су реалне друштвене потребе остале незадовољене, односно да је изостало њихово адекватно задовољење. Дакле, императив штедње не значи одсуство потрошње већ подмиривање јавних потреба на максимално економичан начин уз претходно сазнање да су јавни расходи заиста усмерени на реалне јавне потребе, чије ће финансирање производи позитивне излазне ефекте.

Као што се може запазити, класичним постулатом штедње у савременим буџетским системима истовремено су обухваћени императиви јефтиноће (економичности), ефикасности и ефективности, који су, по много чему, постали наука за себе, и чија је анализа у овој неизоставна.

4. Постулати ефикасности и ефективности јавних расхода као екстензија класичних принципа

У савременим системима финансијског управљања приметни су интензивни напори за унапређењем информационих токова на релацији између финансијских управљача и грађана у улози пореских обвезника, односно бенефицијара продукције јавних добара и услуга. Иако информације о излазним резултатима јавне потрошње никада неће у потпуности заменити значај информација о буџетским инпутима, реформе које су усмерене у овом правцу све интензивније мењају размишљања доносилаца одлука на свим нивоима (највиши политички естаблишмент, финансијски управљачи, линијска министарства и општа јавност), који почињу да бивају свесни потребе да би се јавне политике и акције владе примарно морале сагледавати из угла постигнутих резултата.⁶ Све више се, дакле, схвата, да се оптимални степен задовољства на страни пореских обвезника може испровоцирати једино ширењем квантума информација о намерама и ефектима делатности финансијских управљача, што је, уједно, резултирало популарношћу принципа ефективности и ефикасности у планирању јавне потрошње.

⁵ Вид.: Colm, G., *Theory of Public Expenditures*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 183, Issue 1/1936, p. 1.

⁶ Вид.: Curristine, T., Lonti, Z., Joumard, I., *Improving Public Sector Efficiency: Challenges and Opportunities*, OECD Journal on Budgeting, Vol. 7, No. 1/2007, p. 33.

Информације о томе да су финансијски управљачи успели да ускладе остварену и испланирану потрошњу и да су у буџетском систему одржали баланс између приходне и расходне стране, за пореске обвезнике релативно су мањег значаја од информација које грађанима омогућавају закључке о томе да ли су управљачи, у систему продукције јавних добара и услуга, „радили добре ствари“ (ефективност), односно „радили ствари добро“ (постулат ефикасности). Класични економисти били су у потпуности привржени становишту да грађани не могу владати потпуним информацијама о бенефитима које генерише јавни сектор, што је политичким управљачима омогућавало да креирањем различитих форми „фискалних илузија“ на пореској страни јавних финансија, одржавају илузије о користима које су последица јавних пласмана.⁷ Такође, класици су итекако били свесни чињенице да информације о користима за пореске обвезнике које произилазе из јавних пласмана, могу бити веома лак предмет манипулације од стране финансијских управљача.⁸ Ова својеврсна „информациона асиметрија“ на релацији између пореских обвезника и грађана, која је у класичним гледиштима уздигнута на ниво несавладиве чињенице, бива подвргнута дубинском преиспитивању у оквиру иновативних модела јавног буџетирања.

Традиционални модел јавног буџетирања подразумевао је припремање, усвајање и извршење буџета уз ослонац на тзв. класификацију линијских буџетских ставки (енг. *line item budgeting*), при чему је расходна страна буџета требало „само да опише оне ствари које влада купује“ (тзв. инпуте финансијског планирања).⁹ Овакав класификациони оквир био је у потпуности подређен интересима за обезбеђењем управљачке контроле и одговорности, али са битно редукованим предметним оквиром.¹⁰ Суштински политички аргумент за тврдње да би националне владе требало да преузму проактивну улогу у економији нису у потпуности одвојене од растуће технократске перцепције да је, у оквиру буџетских система данашњице, веза између одговорности јавног сектора за произведена добра и услуге и министарске одговорности за финалне последице те производње, веома слаба или неадекватна.¹¹

Одговор на питање у којој мери су национални управљачи у финансијском планирању и реализацији продукције јавних добара и услуга успели да досегну до принципа ефикасности и ефективности, нужно подразумева анализу излазних резултата јавне политике у свим областима

⁷ Упоред.: Blewett, R.A., *Fiscal Illusion in Classical Economic Literature*, Journal of Economics, Vol. 7/1981, p. 159.

⁸ Исто.

⁹ Вид.: Burkhead, J., Miner, J., *Public Expenditure*, Palgrave Macmillan, London 1971, p. 175.

¹⁰ Исто.

¹¹ Вид.: Webber, D., *Managing the Public's Money: From Outputs to Outcomes – and Beyond*, OECD Journal on Budgeting, Vol. 4, No. 2/2004, p. 105.

друштвено-политичког живота. Тзв. аутпути (енг. *outputs*) и ауткоми (енг. *outcomes*) представљају две основне форме излазних резултата јавне потрошње, које омогућавају повезивање активности јавних управљача у располагању одобреним ресурсима са последицама тих активности. Најједноставнији приступ у одређењу категорије аутпута, везивао је овај појам искључиво за физичка добра, односно производе, који представљају резултат активности буџетских корисника у експлоатацији додељених инпута.¹² Овако уска схватања негирала су могућност да се под ову форму излазних ефеката подведу и резултати нематеријалне продукције јавног сектора, односно јавне услуге. У реализацији јавних услуга буџетски корисници делују директно према корисницима услуга, настојећи, притом, да на њиховој страни постигну жељену промену (очекивани аутком), при чему су корисници јавних услуга директно укључени у процес њихове продукције, што није случај са производњом јавних добара.¹³ Ипак, ноторне разлике у природи између компоненти структуре јавне производње (јавна добра и услуге), не би могле оправдати везивање категорије аутпута искључиво за форму материјално опипљиве јавне продукције, и то из неколико разлога. Прво, у савременим државама јавне услуге, као структурни сегмент производње јавног сектора, из финансијске и политичке перспективе, увелико премашују пропорције значаја продукције јавних добара. Друго, „изоловање“ јавних услуга из категорије аутпута, значило би немогућност мерења ефикасности и ефективности пружалаца јавних услуга, што би обесмислило примену како програмског буџетирања, тако и бројних других буџетских модела који инсистирају на овим постулатима. И коначно, избегавање мерења перформанси сектора јавних услуга, критично би девалвирала концепт управљачке одговорности за учинке, будући да би се она везивала искључиво за буџетске кориснике који су носиоци производње јавних добара, који би, самим тим, били изложени дискриминаторном третману у односу на пружаоце јавних услуга. Информације о квалитету, правовремености, трајности и доступности јавних услуга, почињу све више да се интегришу у садржину категорије аутпута јавно-услужних активности, постајући чињенична грађа за утврђивање ефикасности њихових пружалаца.

Усмеравање модерних финансијских система на производњу информација о излазним резултатима јавне потрошње, створило је полазну основу за мерење ефикасности јавних расхода (стављањем у однос информација о обиму производње јавних добара и услуга и трошкова њиховог финансирања) и ефективности (мерене односом финалних друштвених ефеката производње јавног сектора и трошкова те производње). Ефикасност јавних пласмана остварује се уколико националне владе имају

¹² Вид.: Robinson, M., *The output concept and public sector services*, Discussion paper. No. 155, p. 3.

¹³ Robison, M., *нав. дело*, p. 4.

способност да буџетска средства усмеравају на основу постављених приоритета и ефективности програма, што подразумева преусмеравање средстава са старих на нове приоритете, односно са мање продуктивних на више продуктивне програме владе, сходно утврђеним средњорочним и дугорочним циљевима.¹⁴ Ипак, дословно инсистирање рационалистичке теорије на информацијама о ефикасности и ефективности јавних расхода, до данас није постало покривено егзактним и универзално примењивим моделима мерења перформанси буџетских корисника, као носиоца продукције јавних добара и услуга.

Принцип постизања ефективности у пласманима средстава пореских обвезника за финансирање јавних услуга, неопходно је сагледавати у контексту интегралности са постулатом ефикасности, упркос чињеници да је пракса овај захтев често негирала (јавни управљачи се неретко задовољавају постизањем трошковне и продуктивне ефикасности јавних расхода, док се показатељима ефективности јавних расхода показује веома скромна пажња). Дистанцирање националних планера од доследног поштовања императива ефективности јавне потрошње, мотивисано је са неколико кључних чињеница. Прво, формулисање стремљења јавне политике у форми ауткома, односно финалних друштвених резултата јавних расхода, није нимало лак задатак у ситуацији „подељене одговорности“ за њихову реализацију. Као веома сложена форма излазних резултата, жељени ауткоми неретко представљају резултат ангажовања већег броја буџетских корисника, који би постављеним циљевима требало да теже у форми синхронизованих организационих активности, што се у пракси веома тешко постиже. Друго, пројектоване ауткоме тешко је достићи у ситуацијама распрострањене праксе њиховог исувише апстрактног формулисања у стратешким националним документима, чиме се ауткоми, од економско-аналитичке категорије, претварају у чисто политичку категорију. Коначно, исувише апстрактно формулисани ауткоми јавних расхода повлаче готово нерешив проблем изналажења одговарајућих нумеричких показатеља степена њиховог остварења. Одсуство прецизних механизма мерења излазних резултата јавне потрошње спутава оптималну приоритизацију у пласманима јавних средстава и чини класичну буџетску логику (која искључиво потенцира императив јефтиноће у задовољењу јавних потреба) једино могућом.

У погледу расхода који се односе на јавне услуге, због њихове нематеријалне природе, наведени проблеми операционализације принципа ефективности долазе до још потпунијег изражаја, а посебно у почетним етапама рационализације националних буџетских система.

¹⁴ Вид.: Димитријевић, М., *Комплексност промена у домену управљања јавним расходима*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу, Vol. 75, No. 72/2016, стр. 112.

5. Уместо закључка

Оцену савременог значаја класичних начела јавних расхода, нужно је сместити на политичкој равни, будући да је јавно буџетирање било и остало *par excellence* процес политичког одлучивања. Из угла често сурове финансијско-политичке стварности, као основно питање поставља се, заправо, следеће: како просечном грађанину у улози бирача продати политички „производ“ који се зове буџетска штедња или умереност јавне потрошње? Ови политички производи често су врло скупи, међутим, то не представља највећи изазов за финансијско-политичке управљаче. Основни проблем крије се у чињеници да политичко тело властите користи од буџетских одлука перципира на кратак рок па је склоно закључцима да му овакви политички производи нису заправо ни потребни. Дакле, како продати производе чија је цена често превисока, и за које, притом, потенцијални купци сматрају да им и нису нарочито потребни? Гледано из угла тржишне логике „фабрика“ таквих производа била би затворена и пре отварања. На терену јавних финансија, немогућност вештог балансирања политичког естаблишмента између „заљубљености“ бирачког тела у буџетски дефицит односно раст текуће потрошње и финансијске стабилности која почива на буџетској равнотежи, често приморава финансијске управљаче на улазак у зону ризичног политичког опортунизма. Жртвујући у мањој или већој мери начела јавне потрошње потребама политичке опортуности, национални управљачи се неретко дистанцирају од размишљања о дугорочним ефектима финансијских одлука. Одсуство механизма санкционисања кршења начела јавних расхода само још више појачава ове тенденције. Тиме се, уједно, заокружује и основни политички аргумент услед којег се „златна начела“ јавних расхода, како у развијеним, а још у већој мери у транзиционим економијама, деградирају на ниво законских декларација, слаткоречивих исказа буџетских прописа, чији се значај оживљава по потреби, обично онда када финансијска стварност прети да ескалира у кризна стања.

Синтетички посматрано, да би постулати ефикасности и ефективности јавних расхода прерасли из теоријских категорија у оперативне постулате јавне потрошње, неопходна је пуна и одговорна посвећеност како централних финансијских ауторитета тако и административних носилаца процеса јавног буџетирања. Начелно прихватање императива ефикасности и ефективности у политичком амбијенту којег карактерише или непостојање, или честе промене и међусобна инконзистентност циљева јавне политике, претвара примену ових начела у властиту супротност – у извор нерационалног раста административних трошкова без производње жељених друштвено-економских резултата. Такође, транзиција принципа ефикасности и ефективности из теоријских у оперативне категорије претпоставља и постојање егзактних инструмената мерења ефикасности и ефективности јавних расхода. У одсуству применљивих механизма мерења учинака јавних расхода, декларативно настојање да се јавна потрошња учини ефикасном и ефективном остаје

политичка илузија. Међутим, успостављање валидних, поузданих, једноставних и свеобухватних показатеља перформанси буџетских програма, испоставило се, упоредно посматрано, као један од најтежих задатака финансијских управљача, посебно на плану мерења ауткома јавних расхода. Илуструјући овај проблем могли бисмо навести и пример домаће праксе програмског буџетирања у којој је примарни циљ достизања ефективности јавне потрошње постао готово непрепознатљив. Бюрократски носиоци планирања јавних расхода показали су се критично неспремним чак и да одреде основне ауткоме сопствених јавних расхода, па би се могло наслутити какве ће резултате показати у много сложенијем подухвату - њиховог мерења. Да ли радимо добре ствари знатно је теже економетријски утврдити него чињеницу да ли радимо ствари добро, што је како у домаћој тако и упоредној пракси донело знатно већу оперативну популарност начелу ефикасности у односу на начело ефективности.

*Predrag Stojanović, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE MODERN REACH OF CLASSIC POSTULATES OF PUBLIC SPENDING

Summary

In this paper, the author will try to revitalize the significance of the basic classical postulates of public spending, starting with their traditionally accepted content, with a special review of the very important content extensions of these principles in contemporary budget systems. The explicit or tacit neglect of the significance of the classical principles of public spending - generality, moderation and savings - in many modern financial systems of today has resulted in serious fiscal disproportions. On the other hand, the planning of the production of public goods and services financed by taxpayers increasingly puts real interests of taxpayers to the forefront, which caused the popularity of the postulate of efficiency and effectiveness in the form of essentially "more operational" statements of the classical principles of public consumption.

Key words: *generality, savings, efficiency, effectiveness, public spending.*

Литература

- Blewett, R.A., *Fiscal Illusion in Classical Economic Literature*, Journal of Economics, Vol. 7/1981.
- Burkhead, J., Miner, J., *Public Expenditure*, Palgrave Macmillan, London 1971.
- Colm, G., *Theory of Public Expenditures*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 183, Issue 1/1936.
- Curristine, T., Lonti, Z., Joumard, I., *Improving Public Sector Efficiency: Challenges and Opportunities*, OECD Journal on Budgeting, Vol. 7, No. 1/2007.
- Pütner, G., *Уставно право и задуживање државе*, Правни живот, бр. 12/2012.
- Robinson, M., *The output concept and public sector services*, Discussion paper, No. 155.
- Stiglitz, J., *Principles of Financial Regulation: A Dynamic Portfolio Approach*, The World Bank Research Observer, Vol. 16, Issue 1/2001.
- Webber, D., *Managing the Public's Money: From Outputs to Outcomes – and Beyond*, OECD Journal on Budgeting, Vol. 4, No. 2/2004.
- Димитријевић, М., *Комплексност промена у домену управљања јавним расходима*, Зборник радова Правног факултета Универзитета у Нишу, Vol. 75, No. 72/2016.
- Јурковић, П., *Јавне финансије*, Загреб 2002.